

Fransk fadäs förvärrar kris på Balkan - EU och Nordmakedonien

I Skopje pågår sedan 2 juli omfattande protester som kan hota stabiliteten på Balkan.¹ Ansvaret för krisen bärs i hög grad av Frankrike och EU. Nordmakedonien är sedan 2005 kandidatland, men förhandlingar om medlemskap stoppades 2019 av Frankrike och 2020 lade Bulgarien in sitt veto. Skälet var ”olösta problem” i synen på ”det egna förflutna”. Enligt Bulgarien förnekar makedonierna en gemensam historia och det faktum att deras språk är en bulgarisk dialekt.²

I mitten av juni kom Frankrike med ett förslag till lösning. Det avvisades den 23 juni av Nordmakedoniens premiärminister Kovačevski med motiveringen att makedoniernas språk och identitet inte respekterades. Den 24 juni antogs förslaget av Bulgariens parlament, med vissa förbehåll – bl.a. vägrar man erkänna existensen av ett makedonskt språk. Den 30 juni lade president Macron fram en version som skulle tillgodose båda parter intressen. Sofia ansåg att det i sak rörde sig om samma dokument och uttryckte sin tillfredsställelse över att EU övertagit Bulgariens syn.

Skillnaderna mellan förslagen är kosmetiska³ och Balkanforskaren Florian Bieber kallar det franska agerandet en katastrof.⁴ I Skopje intog regeringen en positiv hållning, uppenbarligen övertalad av EU enligt principen ”nu eller aldrig. Man hävdar att språket i praktiken har erkänts, samt att historia och identitet inte är en del av förhandlingsramen, vilket dock motsägs av innehållet i avtalstexterna.

Förslaget består av tre delvis överlappande dokument som behandlar EU:s syn på Makedoniens medlemskap, förhandlingsramen, samt procedurfrågor.⁵

Innan förhandlingarna efter ett första möte kan fortsätta måste Makedonien ändra sin konstitution så att den bulgariska minoriteten nämns vid namn. Enligt folkräkningen 2021⁶ rör det sig om 3 500 personer (0,19 procent av befolkningen) vilka hittills liksom kroater och montenegriner betecknats som ”övriga”. Det kan tilläggas att varken den makedonska folkgruppen eller andra minoriteter nämns i Bulgariens konstitution.

I den inledande texten sägs följande om språket: ”Vad gäller översättningen av *regelverket* till makedonska, noterar EU Bulgariens, respektive Nordmakedoniens, unilaterala deklarationer rörande makedonska språket.” EU jämför alltså Bulgariens förnekande av ett makedonskt språk med Nordmakedoniens konstitution. Inget land har tvingats acceptera något liknande.

Särskilt kontroversiell är tolkningen av begreppet ”goda grannrelationer”. För det första tar man upp frågor om språk, identitet och historia, vilket inte förekommit i tidigare

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=e7BxEIC1Vd4>

² <https://www.kjellmag.se/wp-content/uploads/Aktuellt/Europa-forstar-oss-inte-.pdf>

³ <https://www.ceps.eu/yet-another-failure-of-eu-leadership-in-the-western-balkans/>

⁴ <https://twitter.com/fbieber/status/1544578438404706304>

⁵ <https://vlada.mk/node/29432>

⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Demographics_of_North_Macedonia

förhandlingar om medlemskap. För det andra saknas reciprocitet. Bulgariens krav på Nordmakedonien tillgodoses, men inga eftergifter görs från bulgarisk sida.

I dokumenten hänvisas till ett avtal mellan Bulgarien och Makedonien från 2017 som syftar till att lösa konflikter rörande historien. Det handlar om standardspråkets utveckling, innehåll i läroböcker, texter på minnesmärken, historiska personers identitet (särskilt 1878–1913), samt vad Bulgarien kallar hatpropaganda. Utgången av samtalen påverkar inträdet i EU.

Det kan nämnas att den gemensamma historien inskränker sig till tidig medeltid samt de två världskrigen, då norra Makedonien ockuperades av Bulgarien. I övrigt ingick området i Bysans och Serbien, samt från mitten av 1300-talet till 1912 i Osmanska imperiet.

Vidare utgör det sydslaviska språkområdet ett kontinuum av dialekter och standardspråk är som regel en följd av politiska snarare än lingvistiska gränsdragningar. Bulgariska och makedonska skiljer sig från övriga sydslaviska språk genom ett förenklat kasussystem och en bestämd slutartikel. De bygger emellertid på helt olika dialekter och låter man serbiska vara svenska motsvarar makedonska norska och bulgariska danska. Att idag hävda att makedonska är en bulgarisk dialekt är som att påstå att norska egentligen är danska. Bulgariskan standardiserades 1899 utifrån östliga bulgariska dialekter. 1903 konfiskerades i Sofia boken ”Om makedonska angelägenheter” som pläderade för ett språk baserat på dialekter i sydvästra Makedonien. Detta språk kodifierades 1944.⁷

Det är sant att det under vissa perioder funnits tendenser att härleda en makedonsk identitet långt tillbaka i tiden och ibland överdriva antalet makedonsktalande på Balkan. I det avseendet skiljer man sig dock inte från grannfolken. Efter århundraden under Osmanerna står alla inför uppgiften att (åter)skapa en historisk kontinuitet.

En stötesten är de makedonska revolutionärer som mellan 1878–1913 stred för ett autonomt Makedonien, skilt från Bulgarien. De kom från norra Grekland eller dagens Nordmakedonien men uppfattade sig ofta som bulgarer. Samtidigt talade de ett språk som ligger nära dagens makedonska och argumenterade för ett gemensamt eller separat språk som byggde på dialekterna i Makedonien.⁸

Ett exempel på att EU hamnat fel är begreppet hatpropaganda. Med det menar Bulgarien att landets ”administration” av Makedonien under andra världskriget inte får beskrivas som ”(fascistisk) ockupation”.⁹ Bulgarien var Hitlers allierade och även om landets judar räddades undan Förintelsen skickades de makedonska judarna till Treblinka.¹⁰ 90 procent av 7000 judar i det ockuperade Makedonien förlorade livet och EU har ingen anledning att förtiga detta.

⁷ <https://www.scribd.com/document/53259867/Macedonian-Language-and-Nationalism-During-the-Nineteenth-and-Early-Twentieth-Centuries>

⁸ Tchavdar Marinov 2013: In Defense of the Native Tongue: the Standardization of the Macedonian Language and the Bulgarian-Macedonian Linguistic Controversies
https://www.academia.edu/36933300/_In_Defense_of_the_Native_Tongue_the_Standardization_of_the_Macedonian_Language_and_the_Bulgarian_Macedonian_Linguistic_Controversies_

⁹ <https://sdk.mk/index.php/makedonija/zaev-od-izbrzana-poslushnost-kon-sofija-nalozhi-da-se-otstranat-plochite-koi-potsetuvaat-na-bugarskata-fashistichka-okupatsija-pishuva-germanski-fats/>

¹⁰ <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/the-holocaust-in-macedonia-deportation-of-monastir-jewry>

Den 14 juli talade Ursula von der Leyen inför Nordmakedoniens parlament¹¹. Hon möttes av stående ovationer när hon sade: ”Det råder inga tvivel om att det makedonska språket är ert språk”, men även av protester. Hon välkomnade makedonierna till Europa, men var inte helt ärlig när hon sade att bilaterala samtal om historien inte är ett villkor för förhandlingar. Nej, inte för att påbörja processen, men de är en förutsättning för en positiv utgång. Det är även märkligt att kräva att ”ett multietniskt föredöme” ändrar sin konstitution på ett sätt som saknar motstycke. Tonen i anförandet var positiv, men neutraliserade knappast EU-förslagets paternalism.¹²

Även om det franska förslaget röstas igenom efter en kaotisk parlamentsdebatt saknar det folkligt och parlamentariskt stöd. Den två tredjedels majoritet som krävs för att ändra konstitutionen finns inte och ett nyval ändrar därvidlag ingenting. Enligt opinionsundersökningar är 72 procent av makedonierna och 56 procent av befolkningen emot förslaget¹³, vilket innebär en potentiell konflikt mellan makedonier och albaner. Mot den bakgrunden är det svårt att förstå EU:s försök att dölja de uppenbara motsägelserna i dokumentet.

Forskare och politiker, t.ex. förre utrikesministern Nikola Dimitrov, hävdar att bilaterala frågor rörande språk och identitet inte bör ingå i ramverket för förhandlingar som huvudsakligen avser rättsväsende, demokrati och ekonomi. Sveriges regering bör verka för en omarbetning av förslaget i den riktningen, medan KD och Moderaterna bör uppmana sin partigrupp EPP¹⁴ att göra detsamma. Varken nationalism eller historierevisionism hör hemma i EU.

Kjell Magnusson
docent, Balkanforskare
2022-07-15

¹¹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_22_4523

¹² <https://www.youtube.com/watch?v=bkoOanp1Ctc&t=841s>

¹³ <https://sitet.com.mk/anketa-na-ipis-ogromno-mnozinstvo-makedonci-ne-go-prifakja-francuskiot-predlog-za-eu>

¹⁴ <https://www.epp.eu/papers/uniting-europe-shared-responsibility-for-eu-integration-of-the-western-balkans>

Post Scriptum – debatter, protokoll, historia

Efter Ursula von der Leyens tal i *Sobranie*, debatterade parlamentsledamöterna det franska förslaget under i tre dagar, mellan 14–16 juli. Diskussionerna ägde rum under kaotiska förhållanden i en atmosfär av öppen konfrontation. När ledamöter från regeringskoalitionen talade överröstades de av kolleger från det största oppositionspartiet VMRO-DPMNE¹⁵ som blåste i *vuvuzele*¹⁶. De regerande Socialdemokraterna, SDSM¹⁷, svarade ibland med burop och situationen blev inte bättre av att talmannen Xhaferi höjde rösten mot ledamöterna och tilltalade dem med ”du”¹⁸.

Det blev egentligen aldrig en diskussion kring det franska förslaget utan enbart markeringar av egna ståndpunkter och hårda tillmälen mot motståndare. En medlem av koalitionsregeringen, Pavle Trajanov, ledare för Demokratiska unionen, försökte få gehör för ett gemensamt uttalande om det franska förslaget och formulerade en resolution som skulle kunna accepteras av alla ledamöter. Han fick inget stöd. I stället antogs ett förslag till ställningstagande från SDSM och deras viktigaste koalitionspartner, det albanska partiet DUI.

VMRO-DPMNE begärde en timmes paus för överläggningar, vilket avvisades av talmannen. Då lämnade man parlamentet i protest. Av 69 närvarande röstade 68 av parlamentets 120 ledamöter för regeringens uttalande. Pavle Trajanov röstade inte.

De viktigaste punkterna i ställningstagandet¹⁹ var dessa:

Republiken Nordmakedoniens regering åläggs att via den statliga delegationen för förhandlingar med Europeiska unionen, sekretariatet för Europafrågor, utrikesministeriet och expertgruppen för förhandlingar, konsekvent hålla sig till principen om ovillkorlig respekt för det makedonska folkets språk, identitet, historiska och kulturella särdrag, som element om vilka förhandlingar inte förs med Europeiska unionen. Förhandlingarna bör äga rum på lika villkor och principiella grunder, i respekt för folkrättens normer, i ovillkorlig respekt för det makedonska folkets värdighet och särdrag, samt i full överensstämmelse med den resolution som antogs av Republiken Nordmakedoniens parlament den 29 juli 2021.

Republiken Nordmakedoniens regering åläggs:

A, I förhandlingsramen bör hänvisningar till det makedonska språket ske utan förklaring, tillägg eller fotnoter.

När överenskommelser ingås eller avtal sluts med Europeiska unionen, vilka innehåller hänvisningar till och namnger Europeiska unionens officiella språk, såsom avtalet om samarbete med Frontex, skall dessa undertecknas med angivande av det makedonska språkets namn utan förklaringar, tillägg eller fotnoter.

¹⁵ Internal Macedonian Revolutionary Organization – Democratic Party for Macedonian National Unity

¹⁶ För en uppfattning om ljudet jfr: <https://sv.wikipedia.org/wiki/Vuvuzela> eller reaktionerna under premiärminister Kovačevskis tal den 14 juli https://www.youtube.com/watch?v=di06l_XaUwo

¹⁷ Social Democratic Union of Macedonia

¹⁸ I sydslaviska språk finns liksom på franska och tyska en tydlig distinktion mellan ”ni” och ”du”.

¹⁹ <https://www.novamakedonija.com.mk/makedonija/sobranieto-gi-usvoi-zakluchocite-za-francuskiot-predlog-za-glasaa-site-prisutni-pratenici/>

Under anslutningsförhandlingarna, fram till dess att de har avslutats genom ett avtal om Republiken Nordmakedoniens anslutning till Europeiska unionen, och sedan Republiken Nordmakedonien blivit fullvärdig medlem av Europeiska unionen, kommer regeringen inte att acceptera diskussioner om någon annan lösning beträffande makedonska språket än den som anges i förhandlingsramen. I och med Republiken Nordmakedoniens erhållande av fullt medlemskap i Europeiska unionen bör makedonska språket bli ett av Europeiska unionens officiella språk utan ytterligare förklaringar, tillägg eller fotnoter.

B. Bilateral frågor rörande mellanstatliga avtal om goda grannförbindelser vilka inte är direkt relaterade till EU-rätten eller Köpenhamnskriterierna för medlemskap, kan inte utgöra ett villkor för öppnande respektive avslutandet av kapitel och kluster under anslutningsförhandlingarna med Europeiska unionen (Övers. från makedonska KM)

I två avseenden går förslaget längre än den franska ”kompromissen”. För det första kräver man att det inte skall finnas några inskränkningar eller ytterligare förklaringar när makedonska språket nämns i EU-sammanhang. Detta är i sig ett avsteg från skrivningarna i EU-förslaget, särskilt i det inledande dokument som nämner att Bulgarien har en annan syn på språket än Nordmakedonien (jfr ovan). Än viktigare är dock kommentaren under B. Den innebär ett försiktigt avståndstagande från förhandlingsramen och ett faktiskt medgivande av att den innehåller krav som inte borde finnas i ett dokument av det här slaget. Därmed erkänns att såväl premiärministerns som utrikesministern – eller för den delen Ursula von der Leyen – inte sagt hela sanningen när de påstått att bilateral frågor om historia och kultur inte ingår i förhandlingsramen, trots att var och en kunnat konstatera att de utgör en del av texten och påverkar förhandlingarnas förlopp. Nu nämner man det som kritikerna hela tiden hävdade, att sådant som inte är relaterat till kriterierna för medlemskap inte bör påverka förhandlingarnas utgång.

Dokumentet skiljer sig på en viktig punkt från Trajanovs förslag. Denne sade i parlamentsdebatten att han endast kunde föreslå förändringar av Makedoniens konstitution om Bulgarien bekräftade existensen av en makedonsk minoritet. Så långt gick inte regeringspartierna, som valde att inte nämna konstitutionen. Det är svårt att säga om detta berodde på att man inte vill stöta sig med Bulgarien och EU eller om det finns substans i rykten den 16 juli att Bulgarien planerar att dra tillbaka kravet på konstitutionsförändringar. Man skulle ha insett att man gjort ”självsmål” genom att kräva att den bulgariska minoriteten nämns i konstitutionen. I så fall har man erkänt att faktiskt finns en makedonsk nation.²⁰ Detta påpekades för övrigt tidigt av den bulgariske musikern och politikern Slavi Trifonov: ”I Makedoniens finns ingen bulgarisk minoritet; de är alla bulgarer”.²¹

Vid en presskonferens på eftermiddagen 16 juli förklarade Makedoniens premiärminister, Dimitar Kovačevski att Makedonien accepterat Frankrikes förslag och att ett första möte äger rum i Bryssel 19 juli. Han sade även att det makedonska språket är garanterat och att man inte kommer att förhandla om frågor rörande identitet och kultur. Han talade som om parlamentets

²⁰ <https://www.novamakedonija.com.mk/pecateno-izdanie/se-povlekuva-baranjeto-bugarite-da-vlezat-vo-makedonskiot-ustav/>

²¹ <https://www.youtube.com/watch?v=LLJ4rRHVJS4>

ställningstagande och EU:s text var likalydande.²² Det är inte helt klart om regeringens officiella svar efter sammanträdet om slutsatserna – som ju innebär vissa modifikationer – fogas till accepterandet av EU-förslaget:

Republiken Nordmakedoniens regering behandlade och antog vid dagens 60:e session slutsatserna från Republiken Nordmakedoniens parlamentet rörande information om innehållet i det utkast till förhandlingsram för Republiken Nordmakedoniens anslutningsförhandlingar med Europeiska unionen som föreslagits av det franska ordförandeskapet och Europeiska unionens råd, vilket ålägger regeringen att fortsätta samtalen med Europeiska unionen för att häva blockaden av EU:s integrationsprocesser.

På grundval av slutsatserna godkände regeringen det franska ordförandeskapets förslag av den 30 juni 2022 om att Republiken Nordmakedonien inleder anslutningsförhandlingar med Europeiska unionen.²³

Vad som återstod var innehållet i *protokollet* över de bilaterala samtal som förts av Bulgarien och Nordmakedonien enligt 2017 års avtal, och som rör just historia och identitet. Regeringen hade hittills vägrat publicera uppgifter om förhandlingarna, som skulle ha avslutats 10 juni, trots att de rör en avgörande fråga om vilken det dessutom råder skilda meningar. Vid presskonferensen meddelades att utrikesministern Bujar Osmani skulle träffa sin bulgariska kollega Teodora Genčovska i Sofia den 17 juli för att underteckna protokollet.

Vid middagstid på söndagen meddelades att protokollet skrivits under. Det var emellertid oklart när texten skulle publiceras. Det dröjde däremot inte länge innan bulgariska och makedonska medier rapporterade från den bulgariska utrikesministerns presskonferens efter mötet med kollegan från Skopje.

Teodora Genčovska framhöll i bulgarisk TV att det protokoll som undertecknats har specifika tidsfrister. Det utgör en del av förhandlingsramen och innehåller bestämda mekanismer för uppfyllandet av enskilda punkter. På en direkt fråga svarade hon dessutom att det inte finns några skillnader mellan de två franska förslagen.²⁴

Enligt den makedonska tidningen *Večer*, upprepade Genčovska att Bulgarien inte har för avsikt att erkänna det makedonska språket., även om 26 medlemsstater har en annan syn, och tillade att man i det fallet har EU:s stöd. Hon påminde också om att dokumentet innehåller fyra krav från bulgarisk sida – att man löser historiska kontroverser, att bulgarerna finns med i Makedoniens konstitution, att Makedonien upphör med hatpropaganda och offentliggör dossiéer upprättade av den jugoslaviska säkerhetstjänsten, UDBA. Hon tillade: ”Som vi flera gånger har påpekat är detta en del av det franska förslagspaketet, d.v.s. förhandlingsramen och europeiska rådets slutsatser.”²⁵

²² <https://www.youtube.com/watch?v=1DKHX5pHwqs&t=292s> jfr även artikel i *Nova Makedonija* <https://www.novamakedonija.com.mk/makedonija/vladata-go-odobri-francuskiot-predlog-vo-vtornik-prva-megjuvladina-konferencija-vo-brisel/>

²³ <https://www.novamakedonija.com.mk/makedonija/vladata-go-odobri-francuskiot-predlog-vo-vtornik-prva-megjuvladina-konferencija-vo-brisel/>

²⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=hsNOU-SpqP8&t=4s>

²⁵ <https://vecer.mk/makedonija/genčovska-otkriva-detali-za-protokolot-2/>

Teodora Genčovska påpekade vidare att man innan förhandlingarna börjar måste vidta åtgärder. Hur lång tid detta tar beror helt och hållet på Nordmakedonien. Det kan ta tre månader eller två år.²⁶ Hon vet naturligtvis att det idag inte finns parlamentariska förutsättningar för en ändring av Nordmakedoniens konstitution

Detta måste ha varit en kalldusch för regeringen i Skopje. Bulgariens utrikesminister inte bara bekräftade vad kritikerna hela tiden framhållit – vice ordföranden i VRMO-DPMNE, Aleksandar Nikoloski utropade triumferande: ”Maskerna har fallit, lögnerna avslöjats”²⁷ - utan erinrade, med stöd i dokument, om att Frankrike och EU faktiskt gått med på att frågor rörande historia och identitet ingår i förhandlingsramen. Samt att Frankrikes tal om ”kompromiss” var en förskönande omskrivning. Det är en gåta att Nordmakedoniens premiär- och utrikesministrar trots detta vid upprepade tillfällen, sedan den 1 juli, har påstått att de som påpekat detsamma har fel. Även efter parlamentets ställningstagande som i sak innebar en kritik av det franska förslaget.

Det är uppenbart att man borde ha följt den erfarne ämbetsmannen Pavle Trajanovs råd att skriva ett svar som helst kunde samla alla medlemmar av parlamentet. Man borde ha pekat på svagheterna i Macrons förslag och att Nordmakedonien utsätts för krav som inget annat land ställts inför. Teodora Genčovska torpederade i realiteten det dokument som regeringen i Skopje dagen innan ställt sig bakom.

Krisen har fördjupats. När president Stevo Panderovski besökte en festlighet i sin hemby Galičnik möttes han av buanden.²⁸ EU borde ha varit medveten om det känsliga läget i Nordmakedonien och man kan i efterhand undra över om inte EU:s egna kriterier om goda grannförbindelser borde ha utgjort ett hinder för Bulgariens medlemskap. Landet hade ju i realiteten irredentistiska krav på ett grannland, vilket inte kan ha varit okänt. Samtidigt vet alla att EU:s medlemsländer på Balkan och i Östeuropa blev medlemmar av NATO innan de inträdde i unionen. EU-medlemskap kallas på Balkan mycket riktigt för ”euroatlantisk integration” och är i hög grad beroende av USA:s strategiska intressen.

Det återstår att se hur Ursula von der Leyen och president Macron skall lösa situationen. Det som hänt visar att nuvarande EU-rutiner och den lätt sentimentala och samtidigt mästrande tonen, inte kan hantera en komplex verklighet som med medias benägna bistånd riskerar att bli en till intet förpliktande abstraktion.

Vad gäller Nordmakedonien är det tredje gången landet särbehandlas av omvärlden. 2001 angrep Kosovogerrillan UCK Makedonien. Sverige var EU:s ordförandelandet och utrikesminister Anna Lindh riktade skarp kritik mot detta brott mot folkrätten. Efter några dagar ingrep USA via toppdiplomaten Robert Frowick och Sverige tonade ned kritiken. Under konflikten yttrade sig albanska politiker förklenande om det makedonska folket. Det var en artificiell konstruktion och fanns egentligen inte. Efter svåra förhandlingar genomförde

²⁶ <https://vecer.mk/makedonija/makedonskiot-jazik-e-takanarechen-a-protokolot-del-od-eu-ramkata>

²⁷ <https://www.novamakedonija.com.mk/makedonija/nikoloski-albanija-slavi-bugarija-se-raduva-samo-vo-makedonija-predavstvoto-sozdava-nemir-frustracii-podelbi/>

²⁸ <https://www.novamakedonija.com.mk/makedonija/i-svirezhi-i-aplauz-za-pendarovski-vo-galichnik/>

Makedonien förändringar av konstitutionen som i praktiken gjorde landet till en binationell stat. Albanska språkets status höjdes och befinner sig på samma nivå som makedonska.²⁹

Andra gången landet behandlades styvmoderligt var i och med Prespa-avtalet 2018.³⁰ Inte så mycket på grund av att man tvingades byta namn – de slavisktalande makedonierna kunde inte ensamma göra anspråk på det historiska Makedonien. Problemet var att det slås fast i avtalet att det inte finns någon makedonsk minoritet i Grekland, vilket strider mot europeiska konventioner för skydd av minoriteter. Visserligen har den slaviska befolkningen i norra Grekland minskat både absolut och procentuellt till följd av krig, stora folkomflyttningar och assimilationspolitik. Men även om de är få, finns de, vilket framgår av att makedonier under senare år samlas på olika håll i grekiska Makedonien för att dansa³¹ och sjunga³² makedonsk folkmusik.

Det trista med Prespaöverenskommelsen var annars Europeiska unionens agerande. Ett stort antal framträdande politiker reste till Skopje för att övertyga invånarna om att de borde rösta för överenskommelsen. I stället bojkottade en majoritet av makedonierna - till skillnad från albanerna – folkomröstningen och valdeltagandet var långt under de 50 procent som lagen stipulerade. I parlamentet saknades majoritet. I det läget framhöll EU:s kommissionär för utvidgning, Johannes Hahn, att det inte fanns skäl till nyval:

Bara åtta eller nio medlemmar av oppositionen behövs för att anta överenskommelsen. Om de, inklusive oppositionen, säger att de vill ha medlemskap i EU och NATO, måste de leva upp till det beslutet. Det är ett beslut i landets intresse, snarare än i enskilda partiers eller politikernas. Hur man skall försäkra sig om rösterna? Jag tror på en kombination av Balkanmetoder och en rationell hållning.³³

Hahns fördomsfulla retorik fungerade. På olika sätt ”förmåddes” de trilskande ledamöterna att ändra uppfattning.

Under helgens parlamentsdiskussioner och även i intervjuer med lokalbefolkningen var misstron mot EU uppenbar. Fritt återgivet kunde man höra följande: ”Det är inte första gången Ursula von der Leyen är här. Hon kom hit 2018 också. Alla lovade att om vi bara gjorde som de sade blir vi medlemmar i EU. Nu får vi höra det igen.”

Efter rykten om att protokollet skulle offentliggöras först i samband med det inledande mötet i Bryssel den 19 juli publicerades slutligen en makedonsk text på kvällen den 17 juli.³⁴ Dokumentet är på tjugo sidor och omfattar en rad olika samarbetsområden, från ekonomi till miljö. Det potentiellt kontroversiella innehållet finns på de sex sista sidorna och handlar om synen på språk, identitet och historia. Under rubriken ”Andra punkten på dagordningen” tas vissa principiella frågor upp, medan detaljerna avhandlas under ”Tredje punkten på dagordningen”.

²⁹ <https://www.aftonbladet.se/kultur/a/p6paRE/sa-knacktes-ett-foredome>

³⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/Prespa_agreement

³¹ Jfr *Eleno mome - Elena min vän* <https://www.youtube.com/watch?v=tEe-ZbdUMvo>

³² *Velat ne nema – De säger att vi inte finns*

https://www.youtube.com/watch?v=FFVF7s03M1U&list=RDFVF7s03M1U&start_radio=1

³³ <https://europeanwesternbalkans.com/2018/10/05/hahn-not-think-elections-necessary/>

³⁴ <https://mia.mk/wp-content/uploads/2022/07/Protokol.pdf>

Inledningsvis sägs att protokollet innebär att regeringarna i Nordmakedonien och Bulgarien antar den andra rapporten från den ”gemensamma multidisciplinära kommissionen för frågor rörande historia och utbildning” under perioden 10 juni 2019 – 10 juni 2022.

Man erinrar om paragraf 8:2 i det avtal som slöts mellan Bulgarien och Makedonien 2017 och som understryker att kommissionens arbete skall ”bidra till en objektiv och vetenskaplig tolkning av historiska händelser, grundad på evidensbaserade historiska källor” samt att arbetet i kommissionen inte ensidigt kan avbrytas av en part. Därefter nämns att avtalet gäller innehållet i läroplaner, läroböcker och relevant undervisningsmaterial, liksom inskrifter och symboler på historiska monument, informationer i museer och andra kulturinstitutioner, samt offentliga digitala medier. Originaldokument skall vara tillgängliga för genomgång.

Den andra delen av texten är indelad i två avsnitt. I): åtgärder som måste vidtas innan medlemskapsförhandlingarna påbörjas efter den inledande konferensen, samt II) åtgärder som vidtas under själva förhandlingarna.

I det första avsnittet slås fast att förhandlingarna kan börja ”sedan Republiken Nordmakedonien i sin konstitution nämner de medborgare som lever på statens territorium och är en del av andra folk, såsom det bulgariska folket”. Därefter kommer en passus som man i Skopje tycks ha glömt under de senaste veckornas debatt. Många har ju menat att om Bulgarien kräver att den bulgariska minoriteten nämns i Nordmakedoniens konstitution borde samma sak gälla den makedonska folkgruppen i Bulgarien. Protokollet påminner emellertid om följande:

Republiken Nordmakedonien bekräftar i enlighet med paragraf 11:5 i avtalet från 2017 att ingenting i dess konstitutionen kan eller bör tolkas så att det utgör eller någonsin kommer att utgöra en grund för inblandning i Republiken Bulgariens inre angelägenheter med syftet att skydda status och rättigheter för människor som inte är medborgare i republiken Makedonien.³⁵

Överenskommelsen 2017, undertecknad av dåvarande premiärministern Zaev innebär alltså att makedonierna inte längre hävdar att det finns en makedonsk minoritet i Bulgarien.

Därefter diskuteras hatspråk, rehabilitering av personer förtryckta under den kommunistiska perioden, samt historiska temata. Staterna förbinder sig att ingripa mot varje form av hatspråk och se till att det försvinner från läroböcker, utbildningsprogram, inskriptioner, symboler och skyltar på minnesmärken och offentliga byggnader. Makedonien förpliktar sig att öppna alla relevanta arkiv som kan ge upplysningar om förtryck av människor på etnisk grund, tex för att man var bulgar. Bulgarien hävdar att man vidtagit motsvarande åtgärder.

Vidare skall Nordmakedoniens regering överlämna lektionsförslag enligt läroplanen i historia för årskurs 7, på temat ”Tsar Samuils stat”,³⁶

³⁵ Protokol, Tredje punkten på dagordningen, s. 17 <https://mia.mk/wp-content/uploads/2022/07/Protokol.pdf>

³⁶ Avser den stat som mellan 997 och 1018, med säte i Ohrid i västra Makedonien, leddes av tsar Samuil. Riket som besegrades av Bysans har olika namn, Samuils stat/kejsardöme, bulgariska kejsardömet, makedonska kejsardömet., makedonskt-slaviska kejsardömet, västbulgariska kejsardömet. [https://en.wikipedia.org/wiki/Samuel_of_Bulgaria#:~:text=Samuel%20\(also%20Samuil%3B%20Bulgarian%3A,997%20to%206%20October%201014.](https://en.wikipedia.org/wiki/Samuel_of_Bulgaria#:~:text=Samuel%20(also%20Samuil%3B%20Bulgarian%3A,997%20to%206%20October%201014.)

I den del som avser åtgärder efter förhandlingarnas fortsättning när villkoren i första delen har uppfyllts, diskuteras åter hatspråk, rehabilitering av kommunismens offer och historiska temata. Republiken Nordmakedonien skall vid början av läsåret 2023/2024 ha ändrat innehållet i läroböcker i geografi för årskurs 7 med hänvisning till ogrundade etniska/territoriella anspråk. Möjligen kan det hänföra sig till en karta över det historiska Makedoniens tre delar: Vardar (Serbien respektive Jugoslavien), Egeiska (Grekland) och Pirin (Bulgarien) som kan innehålla markeringar över makedonsktalande (?).

I övrigt återupprepas vad som tidigare sagts om att hatspråk måste avlägsnas. Vad gäller historien bör alla perioder gås igenom och man bör harmonisera innehållet.

Det mesta som står i protokollet är känt sedan tidigare och därför blir den makedonske utrikesministern Osmanis påstående att tidigare versioner skilde sig från den nu publicerade mindre trovärdiga. Överhuvudtaget har Osmani och premiärministern Kovačevski hela tiden hävdade att frågor om historia och identitet inte hör hemma i förhandlingsramen. Först sade Osmani att de överhuvudtaget inte utgjorde en del av förhandlingarna, för att nu hävda att de inte är ett villkor för att inleda eller avsluta ett ”kapitel” eller ”cluster”. Läser man relevanta dokument är det svårt att komma till någon annan slutsats än att Bulgarien har rätt i synen på vad som står i EU-förslaget.

Bortsett från de ändringar i konstitutionen som nämdes i Frankrikes ”paket” är ”protokollet” utan tvivel en del av förhandlingsramen. Dokumentet *General EU Position* har tre delar: 1) *EU Opening Statement for Accession Negotiations*; 2) *Negotiating Framework*; samt 3) *Procedure for and Organisation of the Negotiations*. Del 2) är det mest innehållsrika och har av Makedoniens regering hela tiden framhållits som mest betydelsefull. Här finns 48 punkter. I punkt 5 sägs:

The advancement of negotiations will be guided by North Macedonia's progress in preparing for accession and foster economic and social convergence. This progress will be measured in particular against the following requirements.

Därefter nämns The Copenhagen criteria och The Stabilization and Association Process och man understryker

The fulfilment of North Macedonia's obligations under the Stabilisation and Association Agreement as well as North Macedonia's progress in addressing the key areas identified in the Commission's report and the relevant Council conclusions.

Med andra ord är ett framgångsrikt genomförande av förhandlingarna avhängigt av om Makedonien uppfyller vissa bestämda mätbara kriterier. Efter nämnandet av Köpenhamnskriterierna och stabilitetspakten kommer ett avgörande avsnitt som preciserar de krav som ställs på Nordmakedonien beträffande goda grannförbindelser.

In view of the above, North Macedonia's commitment to good neighbourly relations and closer regional cooperation, including through achieving tangible results and implementing in good faith bilateral agreements, including the Prespa Agreement with Greece and the Treaty on Good Neighbourly Relations with Bulgaria of 2017 as well as the annual reviews and measures for its effective implementation under its Article 12,

Detta betyder att genomförandet av det avtal som slöts med Bulgarien är en del av förhandlingsprocessen. Artikel 12 hänför sig till den gemensamma bulgarisk-makedonska kommission som utreder meningsskiljaktigheter rörande historien och i Frankrikes/EU:s förslag nämns uttryckligen ”implementeringen” och den årliga redovisningen av kommissionens arbete.

Allt detta står under punkt 5 (i förhandlingsramen) vilken beskrivs som särskilt betydelsefull för ”förhandlingarnas framgång”. Man kan för övrigt konstatera att Europeiska rådets ordförande Charles Michel vid sitt i besök i Skopje framhöll att ”goda grannförbindelser” gäller alla, medan kommissionens ordförande Ursula von der Leyen i sitt anförande i parlamentet beskrev goda relationer mellan grannar som EU:s DNA.

I det nu publicerade protokollet bekräftar Nordmakedonien att konstitutionen kommer att ändras, att bulgarers intressen tillgodoses, att man kommer att vidta ändringar i läroböcker, samt medverka till avlägsnandet av hatspråk från historiska monument. Mot den bakgrunden är den makedonska regeringens agerande märkligt. Man tycks resonera som om vanligt folk inte är kapabla att förstå dokumentet, alternativt har man inte haft tid att sätta sig in i dokumentens innebörd eller har ett slags bokstavstrogen läsning som påtagligt skiljer sig från Bulgariens, den makedonska oppositionen, samt oberoende forskares uppfattning, såväl inom som utanför Makedonien.

Samtidigt måste EU:s hållning ifrågasättas. Det är en sak att Bulgarien inte erkänner ett makedonskt språk, men det är egendomligt att låta ett medlemsland framställa krav när det gäller historia och identitet. Under tidig medeltid fanns varken bulgarer eller makedonier i dagens mening, inte heller svenskar. Sedan mitten av 1300-talet fram till 1912/1913 tillhörde Balkan det osmanska imperiet som kategoriserade medborgarna efter deras religionstillhörighet. Man var ortodox, katolik, muslim eller jude och de olika socio-religiösa grupperna åtnjöt viss autonomi. Hade osmanerna fört en västeuropeisk politik hade befolkningen assimilerats språkligt och religiöst. I stället bevarades en specifik skriftlös bondekultur som utgjorde grunden för en modern nationsbildning under 1800- och 1900-talen. I vissa fall – men inte alla – kunde man knyta an till en medeltida statsbildning. Det senaste exemplet på nationsbildning i regionen är de bosniska muslimerna eller bosniakerna som blev en nation 1968–1974. De talar samma språk som sina serbiska och kroatiska grannar, men kan på grund av deras och sin egen religiösa bakgrund inte identifiera sig som serber eller kroater. På ett liknande sätt är makedonierna varken bulgarer eller serber.

Under 1800-talet kämpade bulgarerna och slaverna i Makedonien mot grekisk kyrklig och kulturell dominans. I den situationen fanns olika alternativa identiteter och man kan inte med hänvisning till ett bulgaro-makedonskt dialektområde hävda att dagens makedonier egentligen är bulgarer eller talar en bulgarisk dialekt. För det första tillhörde inte det geografiska Makedonien Bulgarien under 1800-talets nationsbildningsprocess. De makedonska revolutionärer och kulturpersonligheter som tvisten mellan bulgarer och makedonier gäller var som regel inte bulgariska medborgare. De kom från Grekland eller norra Makedonien och talade ett språk som skiljer sig från den bulgariska som standardiserades 1899. I nationell mening identifierade de sig på olika sätt.

Ingen kan ha invändningar mot principen om goda grannrelationer. Men att en större folkgrupp av en granne kräver assimilation kan inte vara förenligt med EU:s principer. EU har genom talet om sitt DNA indirekt stött en bulgarisk verklighetsbeskrivning som går ut på att makedonierna är en artificiell folkgrupp som lagt beslag på Bulgariens historia och kultur. Själva grundprincipen i överenskommelsen från 2017 att man skall fastställa en objektiv och för alla giltig historia där identiteter är klart definierade och man enkelt kan bestämma att detta är bulgarisk kultur och inget annat, strider mot själva grunden för historisk forskning. Dokument kanske saknas och vi kan inte i efterhand göra etnografiska eller sociologiska undersökningar. För övrigt är historievetenskapen internationell och det är inte givet att en kommission tillsatt av bulgariska och makedonska myndigheter får sista ordet. Historien är aldrig entydig och det enda vi kan göra är att låta människor identifiera sig på det sätt de önskar. I makedoniernas fall har Bulgariens beteende under 1900-talet, inte minst ockupationen under andra världskriget fått påtagliga följder³⁷ och det finns de som anser att Bulgarien snarare borde be om ursäkt än utfärda ultimatum.

När det gäller Bulgarien handlar det kollektiva minnet i Makedonien i första hand om mordet på de makedonska judarna, om [massakern på] ungdomarna i Vataša, om Stiv Naumov och Kuzman Josifovski-Pitu och många andra motståndsmän och partisaner. Detta minne är en del av den makedonska identiteten. Om det någonsin skall komma till en verklig försoning mellan bulgarer och makedonier beror på om bulgarerna har modet att konfronteras med sitt mörka förflutna under Andra världskriget.... Minnet av Treblinka och folkmordet på Makedoniens judar borde vara en del av den bulgariska identiteten, Då kan framtida bulgariska premiärministrar vid minnesmärket i Skopje över de mördade judarna förhålla sig som Willy Brandt vid det som en gång var Warszawas ghetto.³⁸

Problemen på Balkan försvåras av sen nationsbildning och det faktum att gränserna mellan olika folkgrupper inte är lika entydiga som i Norden. Omvärldens agerande på Balkan har ofta förvärrat de konflikter som uppstått till följd av bristande överensstämmelse mellan karta och ideologi. Mot den bakgrunden framstår EU:s konstruktion som tveksam. Underdånigheten mot USA, de långa antagningsprocesserna och inre spänningar i unionen leder till frågan om inte ett europeiskt frihandelsområde från ”Atlanten till Ural”, och Nordkap till Egeiska havet hade varit att föredra.

2022-07-18

³⁷ Ett exempel är massakern i Vataša, förevigad i en känd sång. <https://www.kjellmag.se/wp-content/uploads/Mi-zaplakalo-seloto-vatasha.pdf> En av dem som sjunger, operasångaren Blagoj Nacoski (Milano) föreslog den 17 juli att det första mötet mellan EU och Nordmakedonien borde hållas i byn, framför monumentet och erbjöd sig ge en konsert <https://vecer.mk/makedonija/operskiot-pejach-natoski-se-nadevam-deka-prvata-megjuvladina-konferentsija-na-eu-i-makedonija-kje-se-odrzhi-vo-seloto-vatasha/>

³⁸ Kica Kolbe i Deutsche Welle (makedonsk utgåva) 5 maj 2019. <https://p.dw.com/p/3NLpU>